

Kékítő

„...szürke haja lebben az égen, / kékítőt old az ég vizében”
(József Attila: Mama)

„A kékítő az a kék hajsampon, amit az öregek szoktak használni.” *

Itt most nincs tovább.

Minden kiesett, kiürült. És nem csak József Attila költészete. József Attila végeredményben kortársunk. Mi lesz akkor Berzsenyivel vagy Vörösmartyval... esetleg Csokonaival...? A földiekkel játszó égi tüneményt hogyan fogja megmagyarázni? És a csikóbőrös kulacsot? Amikor Debrecenben, a múzeumban megláttam a csikóbőrös kulacsot, béke és nyugalom töltött el, otthon éreztem magam. És ugyanígy otthon vagyok a Himnuszban, a Szózatban meg A végek dicséretében; otthon vagyok Tömörkény és Móra világában, a népdalokban és ebben a csodálatos, egyetlen nyelvben is, amely nekem adatott... Ha valamit nem értek, akkor tudom, hogy nem értem, és utána nézek: lexikonokban, szótárakban keresgélek, az interneten kattintgatok, vagy tudatosítom, hogy nem tudom, és bevallom.

Nem tudom, nem értem, mitől óriás a mama... aki apró volt, és korán meghalt... aki a bögrét két kezébe fogta úgy estefelé egy vasárnap... Nem tudom és nem értem, hogy lehet vers a szappanosvíz**, hogy kaphat lábra és mászhat a súrolókefe, s hogy ez miért költészet. Azt pedig végleg nem értem, miről szól A Dunánál. Csak a ma van, csak a máról tudok; tudom, hogy vannak, akik elmentek, mert azt jól megjegyeztem, hogy „innen el lehet menni”, de nem tudom, hogy tulajdonképpen ez is kitántorgás, hisz azt sem tudom, még csak nem is rémlik, miért, mikor, hogyan tántorgott ki Amerikába másfél millió emberünk... Én a kék sampont ismerem, föl sem merül bennem a kétely; egyértelmű, hogy a mama kék sampont használt, pedig mosónő

volt, a cipeléstől reszketett a lába, és a feje fájt a vasalástól. Meg sem fordul a fejemben, hogy talán másképp is lehet... Ez a nem tudás! Ez az igazi, kemény, kártékony, pusztító, agysorvasztó, gyilkos és messze ható nem tudás.

Szegény tanítónő és szegény gyerekek!

Az apám csak egy évvel volt idősebb József Attilánál, kortársak. És az apám emlékei az én emlékeim, az én emlékeim pedig a gyerekeimé, és az ő gyerekeiké, és az ő gyerekeiké... A megélt életből és korból emlékkép és korkép lesz; kultúra, életszemlélet, hit, felfogás és tudás, ez a gyökér, ez tartja a fát. A fa így felel a szélnek. Az én nagymamám ugyanúgy mosott, mint a mama. Kegyetlen, kemény, kimerítő munka volt a nagymosás. Nálunk is folyt a szappanos víz, a mosókonyhában enyhén füstös, koromszagú gőz gomolygott, és az utolsó öblítővízzel dézsában kékítettük a fehéret. A mi udvarunkban is teregettek; emlékszem, és látok, érzek, hallok. A mosószappan meg-megkoppan a teknő oldalán, hallok a súrolókefét, ahogy sikál, dörgöl, dörzsöl; reggel lábra kapott, estére már csak mászik... Estére a nagymama keze kiázik, elszivacsosodik, szinte áttetsző lesz, a ruhák meg fényesen, suhogva keringnek, szállnak a magosba. A kötélen száradó ruhának nap-, udvar-, levegő-, tüzelőfa- és tiszta szaga van.

Ágyneműmosás vérrel, verejtékkel... fateknőben... kézzel... mosószappannal... lúggal, hogy tiszta és fehér legyen, suhogó, illatos és ragyogó...

EHHEZ kellett a kékítő. A fehérséghez. A nagymama különben meszeléskor a mészbe is tett egy kis kékítőport, hogy fehérebb legyen a fal.

A múlt században vagyunk, gazdasági válság, világháború, Trianon – vörös- és fehérterror. Keserves évek. Sok az özvegy, mert sok a hősi halott; aztán a nyomor, a meghagyott kis ország kilátástalansága, vagy már jóval a háború előtt egyszerűen a számtalan gyerek miatt sok az aszszonyát elhagyó, kitántorgó férfi, sok tehát a gyerekeiért egyedül küzdő és halálig küszködő anya. Mindez persze benne van mindenben, minden mindennel összeforrt, eggyé vált, és ránk maradt. Örökség, amelyet a fogunk között tartva átviszünk a túlsó partra. Benne vagyunk elődeinkben és utódainkban... Ezért van az, hogy amikor mi itt, a Dunánál, a Tiszánál, az Alföldön, Baranyában vagy akárhol mozdulunk, ők ölelik egymást – mert ők mi vagyunk már, gyenge létünkre így leszünk erősek... sokasodni foszlunk... és lelkes Eggyé így szaporodunk... Újra kell olvasni!

Mi kicsi teknőt kaptunk ajándékba, kicsi lapátot, kicsi söprűt... meg kicsi bölcsőt... És könyvet, sok-sok könyvet... És olvastunk, olvastunk, olvastunk.

Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni...
Valami tájházat kéne berendezni, olyat, ahol kottában ki lehetne főzni az előző napon beáztatott ruhát, ahol a gyerekek este mosószappan-

maradékból nyugodtan vagdoshatnának kunkorodó szappanforgácsot az áztatóvízbe, és ahol a ruhák fehéren a kékítőtől és fényesen a keményítőtől, suhogva keringhetnének, szállhatnának... a magosba. Azt hiszem, a mama is használt... igen, biztosan használt keményítőt.

József Attila 1934-ben írta a Mamát. Az én nagymamám akkor 52 éves volt, a mama, ha élt volna, 59 éves lett volna, de 15 éve halott. A nagyapám 57 éves, 4 év múlva meghal. Nővérem, Margit 4 év múlva születik meg, én 8 év múlva. Közben megint háború, megszállás, visszacsatolás, fölszabadulás. Margit 25 év múlva hal meg, 1959-ben, 21 évesen, József Attila Mellékdalnál kinyitott kötetével az ölében.

Be vagyunk zárva a héttoronyba...

2018. április 18.

* Unokám tanítónőjének magyarázata

** József A. egybeírta

Megjegyzés:

A szövegben több versből idézek egy-egy részt, sort, gondolatot, de nem teszem idézőjelbe, mert nagyon szaggatott volna az anyag, ha megtenném. Lehet, hogy nem ismeri fel mindenki a verseket, ezért felsorolom őket:

Szappanos víz, Karóval jöttél, A Dunánál, Mama, Hazám, Anyám, Óda, Levegőt, Tél, Külvárosi éj; Ki viszi át a Szerelmet; A Reményhez – és még mindaz, ami engem most eltölt.

